

4. Мазоренко Д. І. та ін. Інноваційні ресурсозберігаючі технології вирощування ріпаку / За ред. Д.І. Мазоренка, Г.Є. Мазнєва / Д. І. Мазоренко, Г. Є. Мазнєв, О. О. Красноруцький, Н. Ю. Гаврилович, О. Ю. Бобловський, О. О. Артеменко, С. О. Заїка. – Х.: Майдан, 2008. – 143 с.

УДК 339.564

ЗОВНІШНІ ФАКТОРИ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЯЧМЕНЮ

БАБАН Т.О., АСПИРАНТКА,*

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМ. П. ВАСИЛЕНКА**

В статті розглянуті фактори зовнішнього середовища, що впливають на формування та розвиток експортного потенціалу зерна ячменю. Розглянуті фактори сформовані в групи: фактори пропозицій, фактори попиту, інституційні фактори, фактори розвитку зовнішньої інфраструктури.

The article deals with environmental factors that influence the formation and development of the export potential of barley. The factors follow have been combined into groups: supply factors, demand factors, institutional factors, factors of external infrastructure.

Постановка проблеми у загальному вигляді. При виході на зовнішні ринки будь-які суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності повинні враховувати вплив не лише внутрішнього середовища на їхню діяльність, а також вплив факторів зовнішнього середовища. Урахування цих факторів дає можливість завчасно розробити відповідні стратегії підприємства, забезпечити ефективну реалізацію його експортного потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи класифікації та впливу різних факторів на експортний потенціал останнім часом вивчали такі вітчизняні науковці як А.А. Мазаракі, Т.М. Мельник [1], В.В. Юхименко, О.П. Гребельник [2] та інші. Але ми вважаємо, що уваги формуванню експортного потенціалу саме сільськогосподарської продукції приділено недостатньо. Особливо фактори, що впливають на формування експортного потенціалу ячменю, який є важливою для сільськогосподарського виробництва в Україні культурою, мало досліджені.

---

* Науковий керівник – Олена В.М., д.е.н., професор

Формулювання цілей статті. Метою даної роботи є визначення зовнішніх факторів, що впливають на формування та розвиток експортного потенціалу ячменю сільськогосподарських підприємств України для забезпечення ефективної його реалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. У цій роботі ми зосереджуємо увагу на таких зовнішніх факторах, які знаходяться поза системою національного господарства.

На нашу думку, логічно зовнішні фактори, що впливають на формування та розвиток експортного потенціалу ячменю поділити на такі групи: фактори пропозиції, фактори попиту, інституціональні фактори та фактори розвитку зовнішньої інфраструктури.

Пропозиція ячменю в світі формується основними найбільшими виробниками, до яких відносяться ЄС, Російська Федерація, Україна, Австралія, Канада, Туреччина, Аргентина (табл. 1).

Таблиця 1

**Найбільші світові виробники ячменю
в 2008-2013 маркетингових роках, млн. т**

Країна	Маркетинговий рік				
	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13
ЄС-27	65,509	62,149	53,511	51,449	54,461
Російська Федерація	23,148	17,881	8,35	16,935	14,0
Україна	12,612	11,833	8,484	9,098	6,7
Австралія	7,996	7,865	7,995	8,349	7,0
Канада	11,781	9,517	7,627	7,892	8,6
Туреччина	5,7	6,5	5,9	7,0	5,5
Аргентина	2,11	1,356	2,95	4,5	5,7

* Складено на основі даних: <http://fas.usda.gov>

На зовнішню пропозицію впливає ряд факторів, які потрібно враховувати при її аналізі. На нашу думку, до цих факторів потрібно віднести, перш за все, природно-ресурсний потенціал в країнах-виробниках, який включає наявність земельних ресурсів придатних для вирощування культури. По друге важливим фактором, який має вагоме значення при формуванні експортного потенціалу будь-якої продукції рослинництва – це природно-кліматичні умови, вплив яких не можна недооцінити. Впливаючи на урожайність культури, він впливає в на обсяги виробництва та формування цін на світовому ринку.

Вплив несприятливих природних умов останнім часом чітко прослідковується в Австралії. Протягом декількох місяців 2012/13 маркетингового року в країні не припинялись опади, які супроводжувались низькими температурами та призвели до скорочення виробництва ячменю більше ніж на 16%, що зменшило відповідно експортний потенціал країни.

Несприятливі погодні умови в 2012/13 маркетинговому році не обійшли Російську Федерацію, які не дивлячись на збільшення посівних площ під культурою призвели до скорочення урожайності в Південному окрузі з 53,6 ц/га до 34,6 ц/га в порівнянні з попереднім роком, а в Північно-Кавказькому з 31,5 ц/га до 25,2 ц/га відповідно [3]. Це призвело до скорочення валового виробництва більше ніж на 17%, що видно з таблиці 1.

Урожайність ячменю знизилась в Аргентині в 2012. Як наслідок скорочення пропозиції у багатьох країнах зросли ціни на світовому ринку.

Вплив на пропозицію ячменю має такий фактор як пропозиція товарів-аналогів або конкурентів. На нашу думку для ячменю товарами-конкурентами є фуражна пшениця та кукурудза. За останні декілька років на світовому ринку відбувалися значні зміни кон'юнктури, що, як наслідок, спричинило коливання цін на зерно та спричинило ситуацію, коли зерно фуражної пшениці було дешевшим за зерно фуражного ячменю. Так в 2011/12 маркетинговому році такий великий світовий імпортер ячменю, як Саудівська Аравія зменшила закупівлю європейського ячменю з 2 до 1,3 млн т в порівнянні з попереднім роком, замінивши його більш дешевою фуражною пшеницею [3].

На рівні з такими факторами як природні та кліматичні умови, вплив на формування пропозиції з боку закордонних виробників ячменю має загальний розвиток сільськогосподарського виробництва в цих країнах. Адаже не приходиться поки що навіть порівнювати технічне оснащення Українських аграріїв з оснащенням європейських, австралійських, канадських виробників, які використовують сучасну техніку та передові технології. Від цього залежить як кількість урожаю, адаже втрат менше, так і його якість.

Визначним фактором у розвитку сільськогосподарського виробництва у розвинутих країнах є державна підтримка виробників. Так в США виробництві ячменю передбачено субсидії. Сільськогосподарське виробництво Канади отримує державну підтримку шляхом фінансування окремих галузей сільського

господарства і фермерських господарств через: надбавки до ринкових цін для забезпечення дохідності виробленої продукції; надбавки до обсягів виробничих витрат у формі кредитної підтримки; виплати відсотків за кредитами; гарантії за кредитами; податкові пільги щодо підтримки дохідності сільськогосподарського виробництва.

Важливим фактором, який є характерним для галузі рослинництва є сезонність. В світовому сільському господарстві сезонність виникає під впливом різних кліматичних умов на різних континентах та, відповідно, в різних країнах.

Деякі країни мають інші терміни збору врожаю, порівняно з сільськогосподарськими виробниками України. Австралійські сільськогосподарські виробники збирають урожай озимого ячменю в листопаді-грудні, а ярий у червні-липні, формуючи пропозицію випереджаючи українських виробників.

Зауважимо, що час реалізації відіграє дуже важливу роль у формуванні експортного потенціалу українського ячменю.

Наступною групою зовнішніх факторів, які відіграють найважливіше значення в розвитку експортного потенціалу українського ячменю є фактори попиту, адже саме від рівня споживання залежить обсяг виробництва та продажу.

Найбільшими світовими імпортерами ячменю є Саудівська Аравія, стабільний попит якої знаходиться в межах 7 млн т ячменю на рік, Китай, Японія, Іран, Йорданія, Марокко. Спостерігається збільшення попиту з боку Російської Федерації (табл. 2).

Таблиця 2

Найбільші світові імпортери ячменю в 2008-2013 маркетингових роках, млн. т

Країна	Маркетинговий рік				
	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13
Саудівська Аравія	7,7	7,2	6,2	8,5	7,0
Китай	1,551	2,341	1,656	2,541	2,4
Японія	1,346	1,411	1,359	1,257	1,3
Іран	1,4	0,8	0,5	1,6	1
Йорданія	0,514	0,432	0,544	0,7	0,5
Марокко	0,263	0,248	0,222	0,6	0,7
Російська Федерація	0,039	0,013	0,411	0,5	0,5

* Складено на основі даних: <http://fas.usda.gov>

Стабільно високий попит в країнах Близького Сходу пояснюється зростанням чисельності населення і високим рівнем споживання грубих зернових, які використовуються в основному як корм для верблюдів. Регіон є стабільним партнером через високий рівень платоспроможності та добробут громадян (що забезпечується прибутками від експорту нафтопродуктів). Сприяє також близьке та зручне географічне положення для експорту зерна морським шляхом. Але відповідно до планів міністерства сільського господарства Саудівської Аравії до 2020 року імпорт ячменю буде знижено, у зв'язку з переходом на більш ефективні корми. Відповідно існує загроза скорочення імпорту українського ячменю.

Специфіка світового ринку ячменю в орієнтації споживачів на пропозицію з найбільших регіонів. Наприклад, Китай та Японія орієнтовані на австралійський ячмінь. Але потрібно зазначити, що Японія час від часу закуповує ячмінь в Україні. Найбільша кількість була імпортована в 2009 році – 160 тис т.

Отже виходячи з вищезазначеного потрібно сказати, що факторами, які формують зовнішній попит на ячмінь є демографічний, розвиток та структура тваринництва, географічний, а також купівельна спроможність країн-імпортерів.

Наступним фактором, що впливає на формування зовнішнього попиту на зерно ячменю є сукупний рівень або об'єм споживання культури-конкурента. До таких культур ми відносимо фуражну пшеницю та кукурудзу. Дослідивши попит на ці культури з боку основних імпортерів зерна ячменю можна побачити, що деякі країни збільшили обсяги імпорту пшениці та кукурудзи. Для порівняння візьмемо 2008/09 та 2012/13 маркетингові роки. Так імпорт Китаєм збільшився: пшениці – з 0,481 млн т до 2,15 млн т відповідно, кукурудзи – з 0,047 млн т до 2 млн т. Імпорт зерна цих культур Саудівською Аравією збільшився: пшениці – з 1,275 млн т до 2,3 млн т, кукурудзи – з 1,482 млн т до 2,1 млн т [4]. Імпорт кукурудзи до Саудівської Аравії останні декілька років субсидується.

У сучасних умовах розвитку світових ринків важливим фактором, що впливає як на попит так і на пропозицію є інформація, яка допомагає визначитись з обсягами закупівель, ціною, якістю, яка пропонується, та іншими умовами, які можуть бути запропоновані потенційними продавцями. Застосування різноманітних маркетингових заходів дозволяє європейським та американським виробникам зерна залучати все більше покупців. Українським експортерам ячменю необхідно використовувати цей досвід, надавати

інформацію щодо якісних та кількісних показників, цін та умов постачання, форм сплати, можливостей застосування товарообмінних операцій. Така інформація повинна надходити до посольств, міністерств сільського господарства, організацій, які займаються імпортом зерна. Важливу роль відіграють в інформаційному та маркетинговому забезпеченні семінари, конференції, виставки для реклами своєї продукції.

Останнім часом спостерігається посилення конкуренції на світовому ринку серед виробників ячменю та за потенційні ринки збуту. На рівні з вільною політикою у міжнародних відносинах час від часу застосовуються протекціоністські заходи. Отже, наступним фактором, який впливає на експортний потенціал ячменю є інституційний, який в себе включає, на нашу думку, регулювання торгівлі ячменем як з боку експортерів так і з боку імпортерів, а також регулювання з боку світових торгових організацій.

Країни ЄС для збільшення продажів на ринках Північної Африки та країн Близького Сходу застосовують пільгові міждержавні кредити на закупівлю зерна, експортні субсидії, екскаузивні імпорتنі тарифи, Франція та Канада проводять потужні маркетингові заходи для країн Північної Африки, такі як освітні програми для покупців. США та Австралія надають пільгові кредити та розробляють кредитні програми.

Впливаючи на експортний потенціал українського ячменю за допомогою засобів тарифного так і нетарифного регулювання країни ЄС зрозуміло захищають внутрішній ринок. Так, з жовтня 2008 року на українське зерно ячменю було введено мито в розмірі 93 євро за тону [5]. Станом на 2013 рік діє квота на ячмінь в розмірі 0,4 млн т на рік. Лише у випадку підписання договору про створення асоціації вільної торгівлі протягом п'яти років квота буде збільшена до 0,65 млн т.

В деяких східних країнах визначає об'єми закупівлі зерна державний оператор. У Тунісі імпортом зернових є монополією державного Зернового офісу Тунісу, в Саудівській Аравії єдиним імпортером є Зернова та фуражна компанія Саудівської Аравії (SGFC). Крім того в деяких країнах сходу час від часу застосовується квотування імпорту зерна.

Після того, як Україна вступила до СОТ були ухвалені нові нормативи щодо класифікації зерна. В них були підвищені вимоги щодо вмісту клейковини, що змусило експортерів знизити клас зерна та реалізувати його по більш низькій ціні.

Важливим фактором реалізації експортного потенціалу є стан

інфраструктури. Цей фактор ми включасмо як до внутрішніх, так і до зовнішніх.

Наприклад в Єгипті, за умови недостатньо розвинутої інфраструктури, відбувають простої суден в очікуванні звільнення причалу з терміналом. Цих потужностей не вистачає. Не вистачає холодильників та елеваторів для зберігання, в результаті чого, за оцінками ЄБРР, до 50% продовольства псується та викидається. А при імпорті, на шляху від постачальника до споживача втрачається близько 20% об'єму зерна [6].

Для розвитку єгипетської інфраструктури ведуться переговори вітчизняною компанією «Нібулон» з міністерством сільського господарства Єгипту про використання досвіду компанії в розбудові морської та річкової інфраструктури для покращення процесу доставки українського зерна на єгипетський ринок. Планується розглянути можливість спільного будівництва елеваторів та флоту для транспортування зерна по річці Нил.

Висновки. Отже, в складі зовнішніх факторів експортного потенціалу ячменю сільськогосподарських підприємств України, які мають найбільший вплив у сучасних умовах, проведене нами дослідження дало підстави виділити наступні:

1. Фактори пропозиції: природно-ресурсний потенціал в країнах-виробниках; загальний розвиток сільськогосподарського виробництва в країнах-виробниках; пропозиція товарів-конкурентів (фуражної пшениці, кукурудзи); фактор сезонності;

2. Фактори попиту: демографічні фактори; купівельна спроможність в країнах імпортерів; географічне розташування; розвиток та структура тваринництва; рівень споживання культур-конкурентів; наявність інформації про умови продажу українського ячменю;

3. Інституційний фактор: регулювання торгівлі ячменем експортерами, імпортерами, міжнародними організаціями;

4. Стан інфраструктури в країнах-експортерів та країнах-імпортерів.

Перелічені фактори обов'язково повинні вивчатись українськими сільськогосподарськими підприємствами, які займаються виробництвом ячменю та Міністерством аграрної політики України, як органу що також зацікавлений у розвитку експортного потенціалу українського ячменю та зерна загалом, для формування ефективної стратегії розвитку виробництва та сільськогосподарського комплексу в цілому та розвитку експортного потенціалу ячменю. Потрібно

залучати потенційних споживачів за допомогою маркетингових заходів; виконувати умови контрактів та пропонувати цікаві програми, в тому числі кредитні; спільно розвивати інфраструктуру; зважено використовувати інструменти регулювання.

Література.

1. Мазаракі А.А., Мельник Т.М. Регуляторна політика у сфері зовнішньої торгівлі : монографія / А.А. Мазаракі, Т.М. Мельник. – К.: Київ, нац. торг.-екон. ун-т, 2010. – 470 с.
2. Управління експортним потенціалом України: Монографія / Мазаракі, В.В. Юхименко, О.П. Гребельник та ін.; За заг. ред. А.А. Мазаракі. - К.: Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2007. – 210 с.
3. Ячмень и пшеница в 2012/13 маркетинговом году // Экономика сельского хозяйства России. – 2012. – №11, С. 80-89.
4. <http://fas.usda.gov>
5. <http://www.propozitsiya.com/?page=149&itmid=2873&number=94>;
6. Семин О. Доставить и прокормить / О. Семин // Лидеры рейтинга. – 2013. – №2, С. 48-49.

УДК 338.436

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У СТРАТЕГІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

**БАЛАШ А.Я., К.Е.Н., В.О. ДОЦЕНТА,
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Розглянуто проблеми розвитку особистих селянських господарств, запропоновано напрямки підвищення ефективності її господарської та інвестиційної діяльності. Встановлено перспективи кооперування як засобу посилення ролі особистих господарств населення.

The problems of individual farms, asked directions to improve business and investment activity. Prospects for co-operation is established as a means of strengthening the role of private farms.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В основу реформування аграрного сектору економіки України покладена структурна перебудова сільськогосподарського виробництва, в тому числі шляхом розвитку різних організаційних форм господарювання.